(i) Printed Pages : 8] Roll No. ....

(ii) Questions : 9+9+9] **Sub. Code : 2 6 5 7**

Exam. Code : 0 3 0 7

Master of Arts 1st Semester Examination

1127

ECONOMICS

(Contemporary Issues in Indian Economy-I)

Paper : MAECO-102

(In All Mediums)

Time : 3 Hours] **[Max. Marks : 80**

Note :– (i) Attempt *five* questions in all. Q. No. **1** is compulsory. Select at least *one* question from each Unit.

(ii) Each short answer type question carries 2 marks and each long answer type question carries 15 marks.

Short Answer Type Question

1. Attempt any *ten* parts from the following :

(i) How will you define a state of an economy ?

(ii) Enlist objectives of New Economic Reforms.

(iii) Bring out basic causes of variations in sectoral income.

(iv) How do you define main workers and marginal workers ?

(v) What is under employment ?

(vi) What are latest estimates of poverty ?

(vii) Why do you find interstate disparities in development ?

(viii) Enlist causes of changes in sectoral distributions of employment during post-reform period.

(ix) How will you define food security ?

(x) What do you understand by Public Distribution System ?

(xi) Bring out causes of law level of Agricultural productivity in India.

(xii) How do you define diversification in agriculture ?

(xiii) Define industrial structure.

(xiv) What is delicensing and decontrol ?

(xv) What were objectives of Industrial Policy of 1956 ?

Long Answer Type Question

Unit–I

2. State and explain nature of sectoral income distribution in India during pre-reform period. Identify important causes of these changes during 1980's to 1990's.

3. Discuss salient features of second generation reforms. with special reference to labour reforms.

Unit–II

4. Discuss extent of poverty in India as per various estimates analyse policy intervensions to tackle the problem of poverty.

5. What do you understand by occupational structure ? Highlight the factors determining occupation structure in India.

Unit–III

6. Evaluate impact of land reforms on growth of Indian Agricultural Production.

7. Analyse cause and consequences of regional imbalances in Indian Agriculture.

Unit–IV

8. Write a detailed note on changes in Industrial Production Structure during plans.

9. Discuss salient features of Industrial Policy resolution of 1991. Analyse impact of New Economic Reforms on changes in industrial policy.

हिन्दी माध्यम

नोट :– (i) कुल **पाँच** प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न संख्या **1** अनिव है। प्रत्येक इकाई से **एक** प्रश्न का उत्तर दीजिए।

(ii) प्रत्येक लघु उत्तरीय प्रश्न के 2 अंक हैं। प्रत्येक दी उत्तरीय प्रश्न के 15 अंक का हैं।

लघु उत्तरीय प्रश्न

1. किन्हीं **दस** प्रश्नों के उत्तर दीजिए :

(i) अर्थव्यवस्था के राज्य को आप कैसे परिभाषित करेंगे ?

(ii) नये आर्थिक सुधारों के उद्देश्य बताइए।

(iii) क्षेत्रीय आय के परिवर्तन के आधारभूत कारण बताइए।

(iv) प्रमुख श्रमिकों तथा सीमान्त श्रमिकों की परिभाषा दीजिए।

(v) अल्प रोजगार क्या है ?

(vi) गरीबी के नवीनतम आँकलन क्या हैं ?

(vii) विकास में अन्तर्राज्यीय विषमताओं की जानकारी आप क्यों करना चाहेंगे ?

(viii) सुधारोत्तर काल में रोजगार के क्षेत्रीय वितरण में परिवर्तनों के कारणों को समझाइए।

(ix) भोजन सुरक्षा की परिभाषा दीजिए।

(x) सार्वजनिक वितरण प्रणाली से आप क्या समझते हैं ?

(xi) भारत में न्यून स्तर पर कृषि उत्पादकता के कारण बताइए।

(xii) कृषि में विविधता की परिभाषा दीजिए।

(xiii) औद्योगिक संरचना को परिभाषित कीजिए।

(xiv) डिलाइसेंसिंग तथा डिकण्ट्रोल क्या है ?

(xv) औद्योगिक नीति 1956 के क्या उद्देश्य हैं ?

दीर्घ उत्तरीय प्रश्न

इकाई–I

2. भारत में क्षेत्रीय आय वितरण की प्रकृति का वर्णन करके समझाइए। 1980 तथा 1990 के दशक में हुए परिवर्तनों के महत्त्वपूर्ण कारणों को समझाइए।

3. श्रम सुधारों के विशेष सन्दर्भ में द्वितीय जनरेशन सुधारों की मुख्य विशेषताओं को समझाइए।

इकाई–II

4. विभिन्न आकलनों के अनुसार भारत में गरीबी की सीमा का वर्णन कीजिए। गरीबी को सुधारने के लिए नीति हस्तक्षेप का विश्लेषण कीजिए।

5. व्यावसायिक संरचना से आप क्या समझते हैं ? भारत में व्यवसाय संरचना निर्धारण के कारकों पर प्रकाश डालिए।

इकाई–III

6. भारतीय कृषि उत्पादन की वृद्धि पर भूमि सुधार के प्रभाव का मूल्यांकन कीजिए।

7. भारतीय कृषि में क्षेत्रीय असन्तुलन के परिणाम तथा कारणों का विश्लेषण कीजिए।

इकाई–IV

8. योजनाओं के अन्तर्गत औद्योगिक उत्पादन में परिवर्तन पर एक टिप्पणी लिखिए।

9. भारतीय सुधार नीति, 1991 की प्रमुख विशेषताओं का वर्णन कीजिए। औद्योगिक नीति में परिवर्तन पर नये आर्थिक सुधारों के प्रभाव बताइए।

Punjabi Medium

ਨੋਟ : ਕੁੱਲ 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਦਿਓ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ. 1 ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿਚੋਂ ਘਟੋ-ਘੱਟ, ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਛੋਟੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰਾਂ ਦੇ 2-2 ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਵਡੇ ਉਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 15-15 ਨੰਬਰ ਹਨ।

(ਛੋਟੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਦਿਓ)

1. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ 10 ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਦਿਓ :
   - (i) ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ ਕਿਵੇਂ ਦਿਓਗੇ।
   - (ii) ਨਵੇਂ ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਉਦੇਸ਼ ਕਿਹੜੇ ਸਨ।
   - (iii) ਅੰਤਰ-ਖੇਤਰੀ ਆਮਦਨ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਮੁਖ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹਨ।
   - (iv) ਮਨੇ ਵਰਕਰ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਵਰਕਰ (Main and Marginal) ਦੀ ਕੀ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ ਹੈ।
   - (v) ਅਪੂਰਣ-ਰੋਜਗਾਰ (Under-employment) ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ।
   - (vi) ਗਰੀਬੀ ਸੰਬੰਧੀ ਤਤਕਾਲੀਨ ਅੰਦਾਜੇ (Latest Estimates) ਕੀ ਹਨ।

(vii) ਤੁਸੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਅੰਤਰ-ਰਾਜੀ ਵਖਰੇਵੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹੋ।

(viii) ਸੁਧਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੋਰਾਨ ਰੋਜਗਾਰ ਵਿਚ ਮੋਜੂਦ ਖੇਤਰੀ ਵੰਡ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ।

(ix) ਤੁਸੀ ਅਨਾਜ-ਸੁਰੱਖਿਆਂ ਤੋਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ (Food Security)

(x) ਪਬਲਿਕ ਡਿਸਟਰੀਬਿਉਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ (PDS) ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ।

(xi) ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਘੱਟ ਉਤਪਾਦਕਤਾਂ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ।

(xii) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ।

(xiii) ਉਦਯੋਗਿਕ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ।

(xiv) ਡੀ-ਲਾਇਸੈਂਸਿੰਗ ਅਤੇ ਡੀ-ਕੰਟਰੋਲ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ।

(xv) 1956 ਦੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਕਿਹੜੇ ਸਨ।

(ਵਡੇ ਉਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

UNIT-I

2. ਭਾਰਤ ਵਿਚ, (ਸੁਧਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ) ਖੇਤਰ-ਵਾਰ ਆਮਦਨ ਵੰਡ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 1980 ਤੋਂ 1990 ਤੱਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੋਰਾਨ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸਨ।

3. ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਤੱਤ ਕਿਹੜੇ ਸਨ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਲੇਬਰ ਸੰਬੰਧੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

UNIT-II

4. ਗਰੀਬੀ ਸੰਬੰਧੀ ਵਖੋ ਵਖਰੇ ਅੰਦਾਜਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਗਰੀਬੀ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਲਿਖੋ। ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵੀ ਕਰੋ।

5. ਪੇਸ਼ਾਵਰਾਨਾ ਢਾਂਚਾ (Occupational Structure) ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਪੇਸ਼ਾਵਰਾਨਾ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੱਤਾਂ (determinants) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

UNIT-III

6. ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਉੱਪਰ, ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਕਾਰਨ ਪਏ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ।
7. ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਖੇਤਰੀ-ਅੰਸੁਤਲਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

UNIT-IV

8. ਭਾਰਤੀ ਯੋਜਨਾ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਉਪਰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।
9. 1991 ਦੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੁਖ ਲੱਛਣ ਕੀ ਸਨ। ਇਸ ਉਦਯੋਗਿਕ ਨੀਤੀ ਉਪਰ ਨਵੇਂ ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੇ ਪਏ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਰਨਣ ਕਰੋ।